

Zuid-Afrika, het Zuid-Afrikaans

Nederland en Zuid-Afrika zijn al eeuwen met elkaar verbonden. Jan van Riebeeck, chirurgijn en koopman in dienst van de VOC landde op 6 april 1652 bij de Tafelbaai. Daarvoor had hij al een paar jaar in Dejima (Japan), Fort Zeelandia (Taiwan) en Tonquin (Hanoi) gewerkt, maar hij had zich daar schuldig gemaakt aan verboden privé-handel – net zoals zoveel anderen – en werd teruggeroepen. Op de terugweg in 1648 legde zijn schip aan bij de Kaap om de gestrande reizigers en bemanning van de Haerlem op te pikken, die daar een jaar eerder was vergaan. Van Riebeeck zag direct kansen. Terug in Amsterdam legde hij zijn plan voor aan De Heren Zeventien van de VOC en kreeg opdracht een 'verversingstation' in te richten bij Kaap de Goede Hoop, voor schepen die verder gingen naar de Oost. Zijn 90 kolonisten legden tuinen aan om groente en fruit te verbouwen en vee te houden. Ze wisselden handelswaar en voedsel uit met de bevolking, de Khoikhoi die het gebied bewoonden. En zo is de Zuid-Afrikaanse taal in Zuid-Afrika terecht gekomen.

Anderhalve eeuw later kwamen de Engelsen aan de macht in Zuid-Afrika, kwam de tijd van de Grote Trek en streden de Boeren tegen de Engelse overheersing. Nog later kwam de tijd van de opstanden van de onderdrukte zwarte bevolking van Zuid-Afrika, de Apartheid en in 1990 werd Nelson Mandela vrijgelaten. Pas in 1994 werden er voor het eerst algemene verkiezingen voor alle rassen gehouden. Zoveel verschillende gebeurtenissen met zoveel verschillende rassen en invloedssferen in de loop van de geschiedenis dus, maar tot op de dag van vandaag kun je je heel behoorlijk redden met het Nederlands. Het Zuid-Afrikaans is nu een van de elf (!) officiële talen van het land. In Namibië, dat ook nog onder Duitse invloed gestaan heeft en vanaf 1920 een mandaatgebied was van Zuid-Afrika kun je ook terecht met Zuid-Afrikaans – en dus ook met Nederlands. Er zijn naar schatting nog 5 miljoen mensen die het Zuid-Afrikaans spreken.

Zuid-Afrikaans is een variant van het Nederlands uit de 17de en 18de eeuw met leenwoorden uit het Engels, Maleis en ook wel uit het Khoi en San. Dat het een 'oude' taal is, kun je direct zien aan de dubbele ontkenningen die voorkomen en die we nu niet meer kennen. In het Middelnederlands (uit de middeleeuwen) zijn ze overal. En we hebben (hopelijk) allemaal ooit het liedje geleerd van 'Bobbejaan klim die berg' en daar komt die zinsconstructie ook voor; in het refrein, twee keer '*nie*'.

'Je moe nie huil nie, je moe nie treur nie'.

Een bobbejaan is trouwens een baviaan. En bobbejaans zijn er genoeg in Zuid-Afrika. Erg hinderlijke apen zijn het, die het op een van onze campings een groepje 'suidafrikaners' bijzonder lastig maakt om buiten te ontbijten. Een zak met broodjes was zo verdwenen van de ontbijttafel, zelfs de omelet werd van de borden gegrist door de watervlugge dieren (die mij eigenlijk ook wel een maatje te groot zijn). Wij hebben op die camping een plekje opgezocht waar ze niet in de bomen recht boven ons zaten en dat bleek een verstandige zet.

We kwamen overal de leukste teksten tegen. Het informatiebord van een camping vermeldde:

'Liewe kampeerder;

Baie welkom hier bij ons op Onderhoek, mag u lekker hier bij ons kuier.' Er werden daarna regels voor de kampeerders opgenoemd, zo worden '*troeteldiere niet toegelaat nie*'. En mag je een vuur '*slegs make in die braaidromme*'. En je '*moenie die honde/kat terg nie*.' Want waakhonden zijn overal. Er lagen er een keer drie onder onze auto die in één nacht vier keer zijn uitgerukt om met veel lawaai iets-in-overtreding weg te jagen. Hekken, muren en poorten zie je ook overal, meestal in

combinatie met een indrukwekkende elektrische verdedigingswal en dat geldt ook voor Namibië. Dat het geen overbodige luxe is, hoorden we van de eigenares van een guesthouse daar, waar we twee dagen verbleven. Elk jaar verdween er minimaal een kwart van haar kuddes, vaak gestolen door haar eigen personeel. Maar, voegde ze er opgewekt aan toe: 'Ze doen ons niks.' En dat het laatste in Zuid-Afrika wel anders is, hoorden we weer van een groepje 'boeren' uit Zuid-Afrika. Zij lieten elke nacht wachten patrouilleren. Gewapend. En ook dat was nog geen afdoende maatregel. Want, dat moet ook gezegd: Zuid-Afrika is – volgens alle reisgidsen – geen veilig land. Wij hebben geen narigheid meegemaakt, ik heb me ook niet onveilig gevoeld, maar waarschijnlijk hebben we geluk gehad en we zochten het gevaar ook niet op, natuurlijk.

Terug naar de taal. Wat stond er op de vuurtoren in het uiterste zuidpuntje van Zuid-Afrika waar de Atlantisch en Indische Oceaan samenkomen? 'In geval van brand gebruik die trappe en nie die hysers nie.' Een 'hyser' is een lift. In de supermarkt was een 'slaaikas' met de dringende instructie 'Asseblief nie die verskillende slaaie meng nie.' Er was geen weegschaal, maar dat gaf niet, want 'slaaie word geweeg bij wegneem ete toonbank'. Ook weer opgelost dus. Stadjes en dorpjes hebben de leukste namen. Als je door de 'Knersvlakte' heen bent (onverharde weg), kom je bij 'Springbok' (waar de enige Super Spar in het noorden van Zuid-Afrika is). Maar er waren ook dorpjes als 'Dwars-in-de-weg', 'Mooisig' en 'Goedverwag'. Er is zelfs een Gouda, waar zowaar een treinstation is. Twee treinen per dag komen er langs en de bijzonder aardige stations-chef houdt ook geiten, want van zijn station alleen kan hij niet leven.

Gelukkig hebben we geen 'papwiel' gehad (lekke band), zijn we nooit uit de 'draai' gevlogen, maar we hebben ook geen 'padrailing' (vangrail) gezien, in heel Zuid-Afrika niet. De 'sponskoek' (cake) is overal in het land erg lekker. Bij een appartementje was meestal geen 'deurklokkie' (bel), en soms waren de 'muurproppe' (stopcontacten) kapot, maar er was op het terrein altijd wel een 'muntmasjien' waar je gekoelde drank uit kon halen en zelfs een keer een pot 'grondboontjiefotter' (pindakaas) en een pakje 'stokkielekker' (lolly's). Ook had het toilet van een 'padstal' (wegrestaurant) altijd een 'holrol' (wc-papier), al kan je er soms maar beter niet met 'kaalvoete' (blote voeten) rondlopen.

Het Zuid-Afrikaans is springlevend. Er komen nog steeds nieuwe woorden en uitdrukkingen bij. De 'strokiesverhale' (stripverhalen) zijn overal te krijgen, net als de 'blokkiesraaisels' (kruiswoordpuzzels). Helaas is er nog geen 'moltrein' (metro) in Zuid-Afrika, maar je kunt vast wel een ritje maken op een 'bromponie' (scooter), als je tenminste uitkijkt voor 'padbuffels' (roekeloze

motorrijders). Dat zijn vaak van die '*plaatjoggies*' (D.J.'s) of mensen met een '*Yuppiegriep*' (burn-out). Tot slot nog drie spreekwoorden:

Dis net die oortjies van die seekoei = het is het topje van de ijsberg (let op, een seekoei is een nijlpaard).

Probeer is die beste geweer = niet geschoten is altijd mis.

Van 'n hondeskeet 'n kanonskot maak = van een mug een olifant maken.

Nou als dat geen '*riller*' (thriller) is, dan weet ik het niet meer. En jammer genoeg heb ik geen echte '*tandeknerser*' (cliffhanger) paraat, maar dat het Zuid-Afrikaans een bijzondere taal is, daar drinken we een '*mengeldrankie*' op. En dat laatste woord kan iedereen zelf wel afleiden.